

Razvoj branja od vrtca do drugega vzgojno-izobraževalnega obdobja

Reading Development from Kindergarten to the Second Educational Triad

Polona Bogataj

UDK 028.5:373

Izvleček

Branje je proces, ki se po mnenju strokovnjakov začne že pred rojstvom otroka. Je veščina, ki jo ljudje uporabljamo vsak dan vse svoje življenje, in je bistvenega pomena za ustrezno socializacijo ter ga razvoj ne more nadomestiti. Pomembno vlogo pri razvoju branja in odnosu do njega imajo najprej starši, ob vstopu v vrtec vzgojiteljice in kasneje učiteljice. Prvi pogoj za dobro usvojeno tehniko branja so dobro razvito slušno in vidno zaznavanje, ustrezne tehnike učenja branja ter vztrajnost in redno branje. Učenci se branja hitreje in lažje naučijo, če poteka po več senzornih poteh. Ob tem pa so izjemno pomembne tudi dejavnosti, ki jim branje približajo in jih v vrtcih in šolah vse bolj vključujejo v svoje delo. Kljub vsemu ima določen odstotek učencev težave na področju branja, ki se jih v procesu izobraževanja učijo premagovati z razvijanjem različnih strategij ob pomoči strokovnih delavcev različnih profilov.

Ključne besede

branje, tehnike učenja branja, dejavnosti za spodbujanje branja, težave z branjem

Keywords

reading, techniques for learning to read, activities for promoting reading, reading difficulties

Abstract

Reading is a process that experts claim starts even before a child is born. It is a skill that people use every day throughout their lives, it is essential for proper socialisation and cannot be compensated by development. In the beginning, parents play an important role in the development of reading and of the child's attitude towards it; as the child enters kindergarten, that role is taken on by preschool teachers, and later by school teachers. A prerequisite for mastering the reading technique is a well-developed auditory and visual perception, appropriate techniques for learning to read, persistence, and reading on a regular basis. Pupils learn to read the fastest and easiest if it takes place through several sensory pathways. Also extremely important in this process are activities that familiarise pupils with reading, which kindergartens and schools are increasingly employing. Regardless, a certain percentage of pupils is experiencing reading difficulties, which they learn to overcome in the course of the educational process by developing a variety of strategies with the help of a range of professional staff.

1 UVOD

Branje je zapletena miselna aktivnost in spretnost, ki se je otrok uči od rojstva do 8. ali 9. leta starosti. M. Grosman (2006) trdi, da se je branja mogoče naučiti le z branjem. Vztrajnost in redno branje sta pomembna dejavnika, ki omogočata avtomatizacijo branja. Poleg tega pa na branje vplivajo tudi sposobnosti posameznika, ki so odvisne tako od fizioloških, nevroloških kot tudi genetskih danostmi, ter spodbude v domačem in šolskem okolju. Je večšina, ki jo človek uporablja vsakodnevno vse svoje življenje.

Vztrajnost in redno branje sta pomembna dejavnika, ki omogočata avtomatizacijo branja.

Veliko otrok ob vstopu v šolo že bere, drugi se branja naučijo v šoli. Z vstopom v šolo se začne proces opismenjevanja, ki temelji na branju, pisanju, razvoju govora in poslušanju. Z branjem učenci širijo besedišče in pridobivajo informacije iz različnih virov.

Učenci se učijo bralne tehnike v 1. VIO osnovne šole, ob tem pa razvijajo tudi bralno razumevanje. Od tega, kako uspešno usvojijo tehniko branja in razvijejo sposobnost razumevanja prebranega, je odvisen tudi njihov učni uspeh v nadaljnjih letih šolanja.

»Sam razvoj pismenosti se začne že pred formalnim šolanjem, v vrtcu. Že od samega rojstva naprej se otroci srečujejo z različnimi bralnimi in pisnimi vzorci, ki jim omogočajo, da spoznavajo svet, ter jih vključujejo v socializacijo. Stopnjo razvoja otrokove pismenosti

pred vstopom v šolo imenujemo pripravljenost na branje in pisanje. Ta stopnja pripravljenosti predstavlja stopnjo razvitosti nekaterih splošnih in specifičnih sposobnosti, ki so potrebne za uspešen začetek usvajanja spretnosti branja in pisanja.« (Pečjak, 2000, str. 9)

Pečjak (1993) navaja, da so za bralno uspešnost pomembni naslednji dejavniki:

- perceptijski dejavniki – vidno in slušno razločevanje, gibanje oči,
- kognitivni dejavniki,
- motivacija in interesi,
- socialno-ekonomski status družine.

2 DEJAVNOSTI ZA SPODBUJANJE BRANJA

Otrok se z branjem sreča že v družini, ob pregledovanju in branju slikanic, večernem branju. Starši svoj odnos do knjig in branja nezavedno ali tudi načrtno prenašajo na svojega otroka. Strokovne delavke v vrtcu lahko z vrsto različnih dejavnosti pri otrocih razvijajo za branje potrebne veščine. Ob branju in pripovedovanju pravljic ter ob učenju pesmic otroci širijo svoje besedišče in se učijo pravilne slovnične strukture jezika. Z dejavnostmi, ki so usmerjene v razvijanje slušnega in vidnega zaznavanja, razvijajo to področje. Ob tem razvijajo tudi sposobnost koncentracije in pozornega poslušanja, področji, ki sta za uspešno šolsko delo izjemno pomembni.

Dejavnosti v vrtcu, ki spodbujajo branje in potekajo v sodelovanju s starši ali v okviru dejavnosti v vrtcu:

- predšolska bralna značka (otroku knjigo preberejo starši, otrok jo s pomočjo strokovnih delavk predstavi vrstnikom v skupini),
- bralni nahrbtnik (v nahrbtniku so različne knjige, primerne za otroke in starše, ter zvezek, v katerega otrok in starši lahko narišejo/napišejo mnenje o prebranem),
- bralni kotički, kjer strokovne delavke otrokom ponudijo knjige na različne teme, primerne starosti otrok,
- obiski šolskih in splošnih knjižnic,
- dramatizacije pravljic ali zgodbic,
- različne vaje za razvijanje fonološkega zavedanja, ki se izvedejo prek igre,
- branje piktogramov.

Slika 1: Predšolski otroci obiskujejo šolsko in splošno knjižnico

Fonomimična metoda zajema več učenčevih čutil hkrati, in sicer sluh, vid, tip in gib. Vsak glas, ki ga izgovorijo, še slišijo in pokažejo z gibom.

Pri utrjevanju tehnike branja je izjemno pomembno sodelovanje staršev, predvsem pri skrbi za redno vsakodnevno branje, ki naj bi trajalo 10 minut.

Otroci pridejo v prvi razred z različnim predznanjem in motivacijo za šolsko delo in učenje. Naloga učitelja je zelo zahtevna, saj mora poiskati različne pristope, da lahko otroke vključi in motivira za učenje. Učitelji pri učenju branja uporabljajo multisenzorne pristope, saj s tem učencem omogočijo učenje prek različnih čutil in posledično tudi hitrejšo pomnjenje samih glasov in črk. Kot učinkovita strategija se je izkazalo opismenjevanje s fonomimično metodo.

Fonomimična metoda zajema več učenčevih čutil hkrati, in sicer sluh, vid, tip in gib. Vsak glas, ki ga izgovorijo, še slišijo in pokažejo z gibom. Zaradi vključenih več senzornih poti je tudi učinek večji (Premrl, 2016). Pri tem je treba paziti na izgovarjavo posameznih glasov, ti se morajo izgovarjati brez polglasnikov, sicer imajo lahko učenci težave pri zapisovanju, saj ne morejo povezati črke in glasu.

Priročnik Opismenjevanje in razvoj vseh čutil (2010) temelji na fonomimični metodi opismenjevanja. Avtorice so izhajale iz lastnih izkušenj in pripravile konkretne predloge za spoznavanje vseh glasov abecede. Vključile so vaje za razvijanje in krepitev senzomotoričnega, emocionalnega, socialnega in jezikovnega razvoja učencev po načelih pedagogike M. Montessori.

S. Pečjak (2010) loči tri postopke opismenjevanja:

1. Monografski postopek: Učitelj obravnava črke oziroma glasove posamezno drugo za drugo. Vrstni red je določen – od lažje

k težjim, od bolj pogosto do manj pogostorabljenim.

2. Postopek skupine črk: Učenci hkrati spoznajo in se učijo več črk/glasov hkrati.
3. Kompleksni postopek: Učenci spoznajo vse črke/glasove hkrati, učijo pa se jih po lastni izbiri v svojem vrstnem redu.

Učitelji se v praksi najpogosteje odločajo za monografski postopek opismenjevanja, ker je večina učbenikov in delovnih zvezkov prilagojenih delu po tem postopku.

Starši pogosto menijo, da morajo otroka naučiti brati, pri tem pa ne poznajo pravih tehnik in s tem naredijo otroku več škode kot koristi. Učenec, ki ima z branjem težave in že usvojeno neustrezno tehniko, bo potreboval več časa in bo moral vložiti veliko truda, da se bo naučil tekočega branja. Dokler učenec tehnike branja ne avtomatizira, ima pogosto težave z razumevanjem prebranega. Pri utrjevanju tehnike branja je izjemno pomembno sodelovanje staršev, predvsem pri skrbi za redno vsakodnevno branje, ki naj bi trajalo 10 minut.

Dejavnosti v šoli, ki spodbujajo branje:

- bralna značka (na razredni stopnji za vse učence v urniku, na predmetni stopnji se zanjo odločajo učenci po lastnih interesih),
- bralni listi, ki jih pripravijo učiteljice in so namenjeni utrjevanju že usvojenih glasov/črk,
- evidence branja (zbiranje podpisov, žigov, ki učence spodbujajo k vsakodnevni branji),
- dopolnilni pouk branja, kjer učenci razvijajo poleg tehnike branja še področje vidnega in slušnega zaznavanja,
- bralni prijatelji (učenci predmetne stopnje kot prostovoljci pomagajo pri branju učencem nižjih razredov).

Posredno branje lahko spodbujamo tudi z drugimi dejavnostmi na šoli, kot so:

- menjave knjig za gumb,
- noč v knjižnici,
- zaključki bralnih značk, kjer sodelujejo znani slovenski pisatelji in pesniki,
- branje na prostem,
- čajanke v knjižnici,
- interesne dejavnosti (npr. Naša mala knjižnica) itd.

Slika 2: Bralni prijatelj

Slika 3: Menjava knjig za gumb

Slika 4: Noč v knjižnici

Slika 5: Zaključek bralnih značk, kjer sodelujejo znani slovenski pisatelji in pesniki

Slika 6: Branje na prostem

3 TEŽAVE PRI BRANJU IN OBLIKE POMOČI

Najpogostejše težave, ki jih je opaziti v šoli na področju branja, se nanašajo na:

- težave s priklicem posameznih črk oziroma s povezavo glasu s pravo črko,
- črkovanje besed namesto vezave glasov,
- menjavanje vrstnega reda črk,
- menjavanje določenih črk/glasov.

Da bi učenci utrdili povezavo med glasom in črko, potrebujejo dovolj utrjevanja. Lahko izdelujejo črke iz plastelina, jih zapisujejo v mivko, zdrob, pišejo po hrbtu drug drugemu in ob tem ugibajo, prepoznavajo z zavezanimi

očmi črke iz plastelina ali magnetne črke ipd. ter zraven glas tudi izgovarjajo.

Vezava glasov se začneja z dvema glasovoma, soglasnikom in samoglasnikom. Na eno stran lista se zapiše soglasnik, na drugo stran lista samoglasniki. Učenec s prstom ali svinčnikom sledi puščici in pri tem vleče soglasnik toliko časa dokler ne pride do samoglasnika (slika 7).

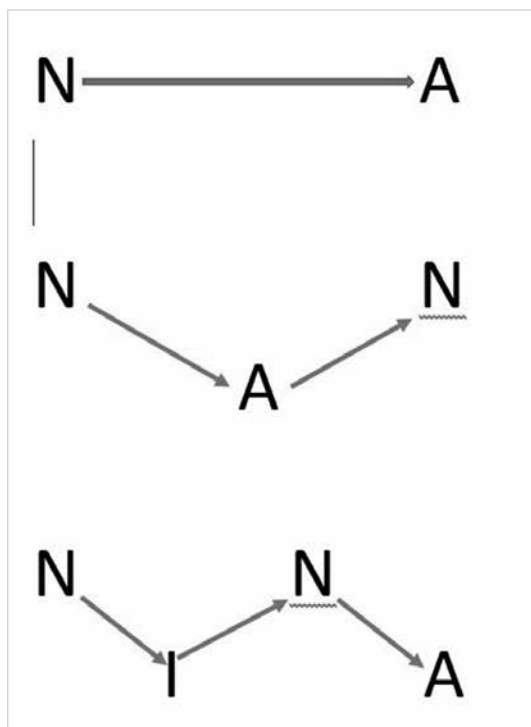
Na naslednji stopnji se branje nadaljuje s tremi glasovi, na levi in desni strani so soglasniki, v sredini se menjajo samoglasniki (slika 8). Pomen besed v začetku ni pomemben, kasneje pa se z učenci preveri, katere besede imajo pomen in katere ne.

		A
		E
M		I
		O
		U

Slika 7: Vezava glasov s samoglasnikom in soglasnikom

Branje je ena izmed temeljnih veščin, ki se ji učenci v procesu izobraževanja ne morejo izogniti, zato je pomembno, da jim pomagamo pri premagovanju težav.

Slika 8: Branje s tremi glasovi

DN - TRIKRAT PREBERI BESEDE.

ČRNE BESEDE NARIŠI V BREZČRTNI ZVEZEK.

ZELENE BESEDE PREPIŠI V ČRTASTI ZVEZEK.

ČOPIČ	KAPA	LUPA	OPICA	LIPA
LEPILO	OKLEP	PIPA	REP	REPA
STOLP	PODKEV	POLJE	PEČINA	PET
PALICA	PALMA	PODPLAT	PIRAMIDA	

Slika 9: Bralni list za utrjevanje branja

Ko učenci že usvojijo več črk, učiteljice pripravijo bralne liste, kjer se nadaljuje utrjevanje branja. Bralni listi vsebujejo branje zlogov, besed in povedi. Ko je branje besed dovolj utrjeno, lahko berejo krajša besedila in tudi že odgovarjajo na vprašanja. Zahtevnost učitelj diferencira glede na sposobnosti bralca (slika 9).

Če strokovni delavci in starši opazijo, da gre za specifične bralne težave, otroka usmerijo v postopek za pridobitev odločbe otroka s posebnimi potrebami, ki mu omogoča potrebne prilagoditve za uspešno delo v šoli.

Disleksija je oblika specifičnih težav na področju branja, ki še posebej močno vpliva na branje, posredno pa tudi na črkovanje, pisanje in razumevanje besed in besedišča. Ti učenci so praviloma usmerjeni v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, saj potrebujejo vrsto prilagoditev tako v procesu usvajanja znanja kot tudi pri samem izkazovanju znanja.

Branje je ena izmed temeljnih veščin, ki se ji učenci v procesu izobraževanja ne morejo izogniti, zato je pomembno, da jim pomagamo pri premagovanju težav. Starši in strokovni delavci imajo prost dostop na spletu do priporočljivih gradiv, ki so prilagojena otrokovi starosti in bralnim sposobnostim, prav tako pa lahko informacije dobijo v šolskih in splošnih knjižnicah. Učenci veliko raje berejo, če imajo občutek, da so pri tem uspešni. Lahko berejo slikopise, besedila, napisana v določenem tipu pisave, z ustrezno poravnavo, ustrezno velikostjo črk, besedila z omejenim besediščem ipd. V letošnjem letu je začela delovati tudi aplikacija Kobi, ki je namenjena otrokom z disleksijo in jim omogoča vrsto prilagoditev, ki jih otrok sam nastavi glede na svoje potrebe. Aplikacijo lahko uporabljajo na tablici in je dostopna tako staršem kot tudi strokovnim delavcem.

4 SKLEP

Branje je proces, ki naj bi ga učenci usvojili do konca prvega VIO. Pri učenju branja ne gre le za usvajanje tehnike branja, temveč tudi za razvijanje razumevanja prebranega. Kljub hitremu napredku na področju tehnologije in

Naloga staršev, vrtcev in šol je otroke spodbujati k branju, jim omogočiti ustrezno okolje in podporo v procesu opismenjevanja kot tudi v nadaljnjih letih izobraževanja ter spodbujati veselje do branja in knjig.

znanosti branje ostaja vsakodnevna dejavnost, ki se nikoli ne konča. Naloga staršev, vrtcev in šol je otroke spodbujati k branju, jim omogočiti ustrezno okolje in podporo v procesu opismenjevanja kot tudi v nadaljnjih letih izobraževanja ter spodbujati veselje do branja in knjig. Učenci bi morali v prvem VIO usvojiti tehniko branja, da bi se potem lažje spopadli z učno snovjo in bi večino miselne energije lahko porabili za razumevanje prebranega in ne za priklic posameznih glasov in črk. Če starši in strokovni delavci v šolah ugotovijo, da ima

učenec specifične učne težave, je smiselno, da ga usmerijo čim prej. S tem mu omogočijo, da razvije ustrezne strategije, s katerimi premosti primanjkljaje, ter ustrezne prilagoditve pri pouku in ocenjevanju znanja.

Učenci in odrasli z dobro razvitimi bralnimi sposobnostmi imajo prost dostop do podatkov in informacij, ki jim omogočajo uspešno delo in vplivajo tudi na kakovost življenja posameznika. Zato so vse dejavnosti za spodbujanje branja, ki jih izvajajo tako šole kot tudi vrtci in širša skupnost, zelo pomembne. ●

Viri

Grosman, M. (2006). *Razsežnost branja*. Ljubljana: Karantanija.

Pečjak, S. (2000). *Z igro razvijamo komunikacijske sposobnosti učencev*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Pečjak, S. (1993). *Tehnike in metode za izboljšanje bralne učinkovitosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.

Pečjak, S. (2010). *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Premrl, P. (2016). V risanki skrita fonemimska metoda opismenjevanja. V: Orel, Mojca (ur.). *Sodobni pristopi poučevanja prihajajočih generacij. Mednarodna konferenca EDUvision* (str. 1151–1158). Polhov Gradec: Eduvision.

Arhiv OŠ Orehek Kranj (slike)

Bralni listi [interno gradivo], avtorica Polona Eržen

POLONA BOGATAJ, univ. dipl. soc. delavka, je zaposlena kot socialna delavka na Osnovni šoli Orehek Kranj.

Naslov: OŠ Orehek Kranj, Zasavska cesta 53a, 4000 Kranj

Naslov e-pošte: polona.bogataj@osorehek.si